

Oroitzapenezko ekintzak eta
biktimen aitortza sustatzen
laguntzeko udalei eskaintzen
zaien agiri informatiboa

Euskal kasuan izandako
bizitzeko eskubidearen
aurkako urraketan
argazkiak, **herriz herri**

Amorebieta-Etxano, 1960-2010

2015eko uztaila

EUSKO JAURLARITZA

GOBIERNO VASCO

LEHENDAKARITZA
Bakegintza eta Bizikidetzarako
Idazkaritza Nagusia
Biktimen eta Giza Eskubideen Zuzendaritza

PRESIDENCIA
Secretaría General para la Paz
y la Convivencia
Dirección de Víctimas y Derechos Humanos

Oroitzapenezko ekintzak eta
biktimen aitortza sustatzen
laguntzeko udalei eskaintzen
zaien agiri informatiboa

Euskal kasuan izandako
bizitzeko eskubidearen
aurkako urraketen argazkiak,
herriz herri

, 1960-2010

2015eko uztaila

Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusia
Biktimen eta Giza Eskubideen Zuzendaritza

EUSKO JAURLARITZA

GOBIERNO VASCO

LEHENDAKARITZA
Bakegintza eta Bizikidetzarako
Idazkaritza Nagusia
Biktimen eta Giza Eskubideen Zuzendaritza

PRESIDENCIA
Secretaría General para la Paz
y la Convivencia
Dirección de Víctimas y Derechos Humanos

Aurkibidea

Aurkezpena. 6

Bizitzeko eskubidearen aurkako **urraketak**.

ETAm eta ETAk bizitzeko eskubidearen aurka egindako urraketak. 9

Erabilitako iturri eta zerrendak. 17

Aurkezpena

Euskal kasuarekin loturik 1960tik 2010era bitartean terrorismoaren eta beste edozein motatako indarkeria politikoaren ondorioz izandako bizitzeko eskubidearen urraketak bildu eta argitalpen bat prestatu du Eusko Jaurlaritzaren Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusiak. Argitalpenak berritasun nagusi bat du: datuak udalerriz udalerriz ordenaturik ematea, helburua udalei datu-base bat ematea denez gero. Liburuxka hau Amorebieta-Etxanori dagokiona da.

Lan hau egiteko, biktimei buruz argitaratu diren zerrenda guzti-guztiak berrikusi eta erkatu ditugu: Barne Ministerioarenak, biktimen elkarteek, hedabideek, egile partikularrenak, Nafarroako Gobernuarenak eta Eusko Jaurlaritzarenak, zehatz esatera. Datu horiek guztiak zehatz eta zorrotz laburtzea eta integratzea lan katramilatsu eta labaina da: kontsultatu ditugun datu-baseen artean alde nabarmenak daude, eta horregatik da katramilatsua; eta, bestalde, informazio honek sufrimendu latza eragin diezaieke hainbat pertsona eta familiari, eta horregatik da labaina. Esku artean daukagun hauek ez baitira, bistan denez, datu estatistiko hutsak.

Kasu gehien-gehieni dagokienez, nahikoa informazio eskuratu dugu, eta, gainera, informazio guztiak bat datoz. Zenbait gertakariri buruz (60ko, 70eko eta 80ko hamarkadetan gertatutako askori buruz, batik bat), ordea, ez dugu behar beste informazio biltzerik izan, edo eskura genituenak bertsio kontrajarri eta datu nahasgarriak baino ez ziren, eta, beraz, oraindik ez daukagu haiei buruz ondorio garbirik ateratzeko modurik. Alde horretatik, lan hau ez dago behin betiko dokumentutzat hartzerik, bertan agertzen diren kasu asko eta asko osatu eta hobetu egin behar baitira.

Nolanahi ere, datu guztiak oso sakon aztertu eta erkatu ditugu, eta, beraz, garbi esan dezakegu aztergai hartu ditugun gertakarien errealitate objektiboaren irudi zorrotz eta hurbila ematen dela bilduma honetan. Lehen aldiz, bizitzeko eskubidearen urraketa guztiak bildu eta biktimen izen-abizenak ematen dira argitalpen batean, hilketa eta biktima bakar bat ere kanpoan uzteke (nahi gabeko hutsegite edo omisio bat edo beste gorabehera).

Liburuxka hauetako bakoitzak udalerriz bat hartzen du ardatz, eta datu-base bana ematen. Hala, udalerriz udalerriz egindako erretratu hauetan gaur egun arte eskura dugun informazioaren berri ematen da. Dena dela, dokumentu honetan ez da biktimen aitoren ofizialik egiten: bizitzeko eskubidearen urraketei buruzko

informazioa ematen da. Oraindik biktimen aitorten instituzionala amaitzeke dago. Eztabaida bete-betean gaude. Hala ere, berriazko helburua beste bat izan arren, lan honek ekarpen bat egin nahi dio, berdintasun-printzipioari estu-estu jarraituz, ezinbestez denon artean egin beharreko biktimen aitortzari.

Erretratu hauen helburu nagusia hau da: Euskadiko udalei beren herri-hiriei buruzko ahalik eta informazio gehiena ematea, horren bidez oroitzapenezko ekintzak eta biktimen aitortza sustatzen laguntzeko. Alde horretatik, lan-talde honek bat egiten du Euskadiko udalek horrenbestetan adierazitakoarekin, ondo ulertzen baitugu zer-nolako zailtasunak izan dituzten azken 50 urteotan indarkeriak eta terrorismoak beren herri-hirietan eragindako biktimei buruz behar beste informazio eskuratzeko (Memoriaren Mapa eta antzeko beste ekimen batzuk martxan jarri nahi izan direnean, esate baterako).

Udalerrri bakoitzari dagokion liburuxkan, udalerrri horretan bertan eraildako biktimak aipatzen dira, bai eta, beste lekuren batean hil arren, udalerrri horretan jaio edo bizitakoak ere. Edukia bi ataletan egituratu dugu: lehenbizikoan, bizitzeko eskubidearen urraketa nabarmentzat har daitezkeen kasuak zerrendatzen dira; bigarrenetan, berriz, ikerketa-lan handiagoa eskatzen dutenak. Lehen blokearen barruan, hilketak egiletzaren arabera eta ordena kronologikoan aurkezten ditugu.

Giza eskubideen nazioarteko zuzenbideak bizitzeko eskubidearen urraketatzat jotzen ez dituen kasuak, jakina, ez ditugu erretratu hauetan aintzat hartu, nahiz eta kasu horiek ere lotuta dauden gertatu zireneko indarkeriazko testuinguruarekin. Mota horretako kasuak dira, adibidez, suizidioak, indarkeriazko ekintza batean jazotako heriotzak, polizien arteko ustekabeko tiroketak eta abar. Nolanahi ere, hildako horien senitartekoek ere merezi dute, jakina, gure enpatia eta sentiberatasuna, gizalegeak hala agintzen baitu.

Hitz batean, agiri honen xedea argi-argia da: gure udaletako arduradunei oroitzapenezko proiektuak egiteko baliabide egoki bat ematea. Iraganen gurean pairatu dugun indarkeriaren aurrean, erakundeok memoria kritiko bat sustatzeko eginbeharra daukagu. Biktimen oroitzapenari bizirik eutsi behar zaio, gaur egun eta etorkizunean giza eskubideekin konprometituri jarraituko badugu; bizitzeko eskubidearekin eta pertsona guztien duintasunarekin, batik bat.

Sekula gehiago egin behar ez denari eta sekula ahaztu behar ez dugunari buruzko erretratu bana ematen da liburuxka hauetan. Erretratu diogu, hemen aipatzen direnek aurpegi eta begiak baitaizkate. Erretratu batek pertsona konkretu bat adierazten du; izen-abizen, senitarteko, adiskide, historia, amets eta proiektu konkretuak dauzkan pertsona bat, alegia. Bidegabeki hildako biktima bakoitzaren sufrimenduaren giza erretratua da agiri hau.

Bizitzeko
eskubidearen aurkako
urraketak

ETAm eta **ETAk** bizitzeko
eskubidearen aurka egindako
urraketak

1

Juan Cruz Hurtado Fernández

Data: 1978/11/02.

Adina: 25 urte.

Non jaioa: Areatza (Bizkaia).

Bizilekua: Amorebieta-Etxano (Bizkaia).

Seme-alabak: Ezkongabea.

Lanbidea, kargua, beste batzuk: Arotza.

Egiletza: ETAm.

Lekua: Gernikako Azul tabernako barraren ondoan (Bizkaia).

Prozedura: Su-arma bidezko atentatua, lau tiroz.

Datu gehiago: Berarekin zegoen gaztea, Manuela Mosquera, 21 urtekoa, zauritu egin zuten, eta mediku-zentro batera eraman zuten arta zezaten.

2

Elías Elexpe Astondoa

Data: 1978/11/26.

Adina: 55 urte.

Non jaioa: Arantzazu (Bizkaia).

Bizilekua: Amorebieta-Etxano (Bizkaia).

Seme-alabak: Bi alaba.

Lanbidea, kargua, beste batzuk: Taxilaria.

Egiletza: ETAm.

Lekua: Amorebieta-Etxanoko Zubieta Barri izeneko familia-baserrian.

Prozedura: Su-arma bidezko atentatua.

Datu gehiago: Biktima etxean zegoen. Atea jo zuten eta ireki zuenean, batek bi aldiz egin zion tiro.

3

Alfonso Manuel Vilariño Orce

Data: 1979/09/30.

Adina: 49 urte.

Non jaioa: El Ferrol (A Coruña).

Bizilekua: Amorebieta-Etxano (Bizkaia).

Seme-alabak: Lau seme.

Lanbidea, kargua, beste batzuk: Amorebieta-Etxanoko udaltzainburua Aurreko alkatearen bizkartzaina izan zen, eskuin-muturrarekin lotura izan zuen, eta, mehatxuak direla eta, udalerria utzi behar izan zuen. Lau urte zeramatzan kabo-lanetan eta bederatzi urtez egon zen Durangoko Udaltzaingoko buruorde (Bizkaia).

Egiletza: ETAm.

Lekua: Gernikako Jai Alai ondoan zeukan autoa; pilotalekura zesta-puntako partidak ikustera joan zen, eta hartzera joan zenean gertatu zen.

Prozedura: Su-arma bidezko atentatua. Bederatzi bala inpaktu jasan zituen.

Datu gehiago: Udalerriko udaltzainek besoko beltza zeramaten jantzita, bere oroimenez.

4

José Pablo García Lorenzo

Data: 1980/06/19.

Adina: 25 urte.

Non jaioa: Bilbo (Bizkaia).

Bizilekua: Amorebieta-Etxano (Bizkaia).

Seme-alabak: Hilabeteko alaba bat.

Lanbidea, kargua, beste batzuk: Amorebieta-Etxanoko Udaleko udal-langilea.

Egiletza: ETAm.

Lekua: Etxetik hurbil, Amorebieta-Etxanoko San Migel kalean.

Prozedura: Su-arma bidezko atentatua, gertutik.

Datu gehiago: Udaleko langileek biltzarrean erabaki zuten lan egiteari uztea egun horretan, protesta gisa.

5

Felipe Alejandro Extremiana Unanue

Data: 1980/10/23.

Bizilekua: Amorebieta-Etxano (Bizkaia).

Seme-alabak: Bost seme.

Lanbidea, kargua, beste batzuk: Amorebieta-Etxanoko lanbide-heziketako irakaslea. Valet S.A. enpresako bulegoetan lan egin zuen.

Egiletza: ETAm.

Lekua: Amorebieta-Etxanoko lanbide-heziketako eskolaren ondoan.

Prozedura: Su-arma bidezko atentatua.

Datu gehiago: Biktimaren anaia bat zinegotzi izan zen frankismoan zehar, eta ilobetako batek atentatua izan zuen Felipe Alejandroren erailketa baino bi hilabete lehenago.

6

José Luis Veiga Pérez

Data: 1984/09/28.

Adina: 40 urte.

Non jaioa: Amorebieta-Etxano (Bizkaia).

Bizilekua: Coruña.

Destinoa: Coruñako Guardia Zibileko Tedax sailean; kideak Euskadira bidaltzen zituzten urtero, bi hilabeteko egonaldia egitera.

Seme-alabak: Bi seme.

Lanbidea, kargua, beste batzuk: Guardia Zibileko sarjentu lehena eta Tedaxen burua Coruñan. Zuzenbidean lizentziatua eta Irakasle Ikasketak egindakoa.

Egiletza: ETA.

Lekua: Burgelun (Araba), Madril-Irun trenbidea ikuskatzen ari zela, lehergailu baten gaineko abisu anonimoa jaso ondoren.

Prozedura: Bonba-tranparen bidezko atentatua: hari bat zapaltzean lehertu zen, basoko pista batean, eta lehenengo ezta daren ondoren bigarren lehergailua aktibatu zuen.

Datu gehiago: Beste bi agente ere hil ziren: Victoriano Collado Arribas eta Agustín David Pascual Jove eta beste bost zauritu egon ziren, horietako bat larriki: Manuel Gallardo Jiménez.

7

Luis Alfredo Achurra Cianca

Data: 1990/12/14.

Adina: 37 urte.

Non jaioa: Bilbo (Bizkaia).

Bizilekua: Basauri (Bizkaia).

Destinoa: Basauriko erabilera anitzeko unitatea (Bizkaia).

Seme-alabak: Hiru seme.

Lanbidea, kargua, beste batzuk: Polizia Nazionaleko kidea.

Egiletza: ETA.

Lekua: Bere autoa ibilgailuak konpontzeko tailer batera mugitzean, Amorebieta-Etxanoko (Bizkaia) San Pedro kalean.

Prozedura: Atentatua lapa-bonbarekin, ibilgailuaren beheko aldera itsatsita.

Datu gehiago: Beste pertsona bat ere zauritu zen, bonbaren metraila-zatiaren bidez; lepoan sartu zitzaion. Jaime Gómez Rabanal izan zen, 30 urtekoa, ibilgailuak konpontzeko tailerretik hurbil zegoen taberna bateko jabea.

Erabilitako iturri eta zerrendak

- ABC: *ABC Especiales, Todas las víctimas del terror*, www.abc.es/especiales/eta/victimas
- Alonso, Rogelio, Florencio Domínguez y Marcos García Rey, *Vidas rotas. Historia de los hombres, mujeres y niños víctimas de ETA*, Espasa, Madril, 2010.
- Arartekoa: *Euskadin terrorismoaren biktimei erakundeek emandako arreta*, Eusko Legebiltzarrari egindako txosten berezia, 2009ko ekaina.
- Argituz (Giza Eskubideen Aldeko Elkarte), www.argituz.org
- Arovite, Valentin de Foronda Gizarte Historiarako Institutua (UPV-EHU). www.arovite.com/bases-de-datos/
- AVT (Terrorismoaren Biktimen Elkarte). www.avt.org
- Barne Ministerioa. www.interior.gob.es/
- Calleja, Jose Maria; Sanchez-Cuenca, Ignacio: *La derrota de ETA. De la primera a la última víctima*, Adhara, Madril, 2006.
- Covite (Euskal Herriko Terrorismoaren Biktimen Elkarte). www.covite.org
- Egin: *Anuarios 1977-1982 eta Anuarios 1982-1997*.
- El Correo. <http://especiales.elcorreo.com/2006/eta/index.html>
- El País: *Las Víctimas*. www.elpais.com/especial/eta/victimas.html
- Euskal Memoria Fundazioa: *Datu-basea*. www.euskalmemoria.com
- Eusko Jaurlaritzaren Lehendakariaren Bulegoa. www.lehendakaritza.ejgv.euskadi.net/r48-subpaz/es/
- Fernando Buesa Blanco Fundazioa (dokumentazio- eta ikerketa-zentroa). www.fundacionfernandobuesa.com
- Fonseca, Carlos (koord.). 1960. eta 2014. *urteen artean hildakoak eragindako erakunde terroristen atentatuaren auzibideari buruzko txostena. Euskal kasua*. Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusiaren enkarguz egina. Eusko Jaurlaritzaren 2014ko abendua.
- Giza Eskubideen Zuzendaritza: *Motibazio politikoko indarkeria-egoeran gertatutako giza eskubideen urraketen eta sufrimendu bidegabeen biktimei buruzko txostena*, Gasteiz, Eusko Jaurlaritzaren 2008. www.lehendakaritza.ejgv.euskadi.net/r48-subpaz/es/
- Juan March Fundazioa. Espainiako trantsizioari buruzko Linz artxiboa. CEACS. www.march.es/ceacs/biblioteca/proyectos/Linz/

- Lazkaoko Beneditarren Fundazioaren Dokumentaziounea. www.lbfundazioa.org
- Libertad Digital: *In Memoriam: No olvidar lo inolvidable*. www.blogs.libertaddigital.com/in-memoriam/
- Marrodan, Javier; Araluce, Gonzalo; Garcia de Leaniz, Rocio; Jimenez, Maria: *Relatos de plomo. Historia del terrorismo en Navarra 1960-86*, Iruñea, Nafarroako Gobernua, 2013.
- Nuñez, Luis (koord.): *Euskal Herria y la Libertad* (8 lib.), Tafalla, Txalaparta, 1993.
- Pulgar Gutierrez, Belen: *Víctimas del Terrorismo: 1968-2004*, Madril, Dykinson, 2004.
- Terrorismoaren Biktimen Fundazioa. www.fundacionvt.org
- Terrorismoaren Biktimen Fundazioa: *Asesinatos de ETA en Álava*. www.alava.net
- Terrorismoaren Biktimei Laguntzeko Zuzendaritza: *Kontrolatu gabeko taldeen, eskuin muturreko taldeen eta GALen terrorismoak eragindako biktimei buruzko txostena*, Gasteiz, Eusko Jaurlaritza, 2008. www.interior.ejgv.euskadi.net/r42440/es/contenidos/informacion/informacion_documentos_interes/es_document/adjuntos/informe%20final.pdf
- Vasco Press Agentzia: "Crónica de documentación y actualidad", 1.176. alea, 2004ko abuztua.
- Zenbait egunkari: *ABC, Berria, Deia, Diario de Noticias, Egin, El Correo, El Diario Vasco, El Mundo, El País, Euskaldunon Egunkaria, Gara, Hitz, La Razón, La Vanguardia, Noticias de Álava, Noticias de Gipuzkoa*.